

ІНФОРМАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ І МЕДІАГРАМОТНІСТЬ

DOI: <https://doi.org/10.32589/2412-9283.32.2020.207761>

УДК 37.01

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ Й МЕДІАГРАМОТНОСТІ: АНАЛІЗ НАУКОМЕТРИЧНОЇ БАЗИ ДАНИХ WEB OF SCIENCE

Приходькіна Н. О.

prykhodkina2019@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6211-5546>

Державний заклад вищої освіти "Університет менеджменту освіти"

Дата надходження 09.04.2020. Рекомендовано до друку 15.05.2020.

Анотація. У статті досліджено взаємозв'язок між інформаційною й медіаграмотністю. Унаслідок аналізу наукометричної бази даних Web of science авторкою порівняно медіаграмотність та інформаційну грамотність шляхом емпіричного вивчення закономірностей розвитку, наукового походження, журналів, авторів статей, освітніх закладів і предметних галузей. Інформаційна грамотність є загальнішою галуззю, ніж медіаграмотність. Має чітку, але вузьку спрямованість на бібліотекознавство й технології. З іншого боку, медіаграмотність ширша і більше корелює з комунікаціями, проблемами, пов'язаними зі здоров'ям, дозволяям і культурою. Інформаційна грамотність стосується зберігання, оброблення й використання інформації, тоді як медіаграмотність – медіаконтенту, медіаіндустрії й соціальних ефектів. Авторкою зазначено, що інформаційна грамотність і медіа- грамотність пов'язані та взаємодоповнюють одна одну. **Ключові слова:** медіа; інформація, медіатекст, медіаграмотність, інформаційна грамотність, Web of Science.

Приходькина Н. А. Государственное заведение высшего образования "Университет менеджмента образования"

Взаимосвязь информационной и медиаграмотности: анализ наукометрической базы данных Web of Science.

Аннотация. В статье исследована взаимосвязь между информационной грамотностью и медиаграмотностью. В результате анализа наукометрической базы данных Web of science автором было осуществлено сравнение медиаграмотности и информационной грамотности путем эмпирического изучения закономерностей развития, научного происхождения, журналов, авторов статей, образовательных заведений и предметных отраслей. Информационная грамотность является более общей отраслью, чем медиаграмотность. Имеет четкую, но узкую направленность на библиотековедение и технологии. С другой стороны, медиаграмотность шире и больше коррелирует с коммуникациями, проблемами, связанными со здоровьем, досугом и культурой. Информационная грамотность касается хранения, обработки и использования информации, тогда как медиаграмотность – медиаконтента, медиаиндустрии и социальных эффектов. Автором отмечено, что информационная грамотность и медиаграмотность связаны и взаимодополняют друг друга.

Ключевые слова: медиа, информация, медиатекст, медиаграмотность, информационная грамотность, Web of Science.

Prykhodkina N., University of Educational Management

The correlation of information literacy and media literacy: the analysis of database Web of Science

Abstract. Introduction. In knowledge society, there is currently a call for cultivating a combination of media literacy and information literacy. This, however, requires cooperation from these two separate fields of study, and uncertainty regarding their boundaries hinders a smooth merger. It is unclear whether they are subsets of each other or separate entities. In this study, we have explored the relationship between these two fields by empirically mapping out their territories and discussing their similarities and differences. **Methods.** We have made use of the Web of Science database to delineate the content and boundary of these two fields. Our findings of the period from 1956 to 2012 has shown that the different scholars of various university affiliations were interested in the topic, and published the results of the research in diverse journals; there was no unification of academic

terminology, different scope, and social concern. **Results.** Information literacy has a closer tie to library science, while media literacy is more related to media content, media industry, and social effects. Due to their different academic orientations, the two fields adopt different analytical approaches. The empirical findings from the Web of Science database show that there are more differences than similarities between the fields of information literacy and media literacy. Information literacy is a much larger field than media literacy. It has a clear but narrow focus on library science and technology. On the other hand, media literacy has a broader scope and is more related to communication, health-related issues, leisure, effects, and culture. It is clear that these fields overlap to some extent, but media literacy is not a subset of information literacy, and information literacy is also not a subcategory of media literacy. These two fields come from different academic traditions, have different concerns, and play different roles in the process of educating people and raising their literacy levels. Information literacy is more related to information storage, processing, and use, while media literacy is concerned more with media content, media industry, and social effects. **Conclusion.** Despite their differences, however, they have a number of common concerns. Information literacy and media literacy share common goals and future directions. They overlap in the core skills they are aimed to develop. They both aim at cultivating literate individuals who can make informed judgments regarding the use of information in the digital age. Both emphasize the use of multimedia platforms and knowledge creation. While we recognize their differences, it is not difficult to find that the two fields are, in fact, linked and complementary.

Key words: media, information, mediatext, media literacy, information literacy, communication technology skills, Web of Science.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Одним із найяскравіших інноваційних впливів глобальних тенденцій суспільного розвитку є утвердження інформаційної цивілізації та відповідної їй інформаційної культури суспільства й особистості. Цей процес вносить принципові зміни у загальну філософію освіти, ставить нові завдання і водночас відкриває горизонти психолого-педагогічного пошуку (Андрущенко & Передборська, 2009, с. 31).

Перехід до інформаційного суспільства досить добре підготував сучасну людину до швидкого сприйняття великих обсягів інформації. Водночас поставив актуальне питання: необхідність якнайшвидшого оволодіння сучасними засобами, методами і технологією роботи з інформацією. Крім того, наслідком нових умов засвоєння інформації стала залежність людини від інформації. Тому сучасні вчені вважають, що в XXI ст. недостатньо вміти самостійно засвоювати і накопичувати інформацію, а треба навчитися такої технології роботи з інформацією, яка підготує людину приймати рішення на основі колективного інформаційного знання. Це говорить про те, що сучасна людина повинна мати певний рівень культури поведінки з інформацією, культури спілкування, культури розуміння / розпізнавання знакових систем, сприймати, аналізувати, оцінювати медіатекст, засвоювати і використовувати знання в галузі медіа.

Під егідою ЮНЕСКО було започатковано рух грамотності для просування медіаграмотності й інформаційної грамотності. Метою руху є об'єднання сфери інформаційної грамотності та медіаграмотності у вигляді комплексного набору компетенцій (ЮНЕСКО, 2012). У 2011 р. була розроблена навчальна програма з медіаграмотності й інформаційної грамотності для педагогів, що знаменує собою важливу віху в галузі педагогічної освіти. ЮНЕСКО вдалося привернути увагу міжнародної спільноти до концепції медіаграмотності й інформаційної грамотності, що поєднує в собі переваги традиційних дисциплін, які вивчають медіаграмотність й інформаційну грамотність окремо. І наразі на перший план виходить потреба в ширшому розумінні грамотності (UNESCO, 2009).

Сучасні фахівці в різних галузях і сферах діяльності сьогодні використовують такі види грамотності: медійну або медіаграмотність, інформаційну грамотність, свободу самовираження й інформаційну грамотність особистості, інтернет-грамотність, цифрову грамотність, кінограмотність, комп'ютерну грамотність, новинну грамотність, телевізійну грамотність, грамотність у сфері реклами тощо (Балик, 2010).

А. Абід (Abid, 2004) та Л.МакКлур (McClure, 1994) зазначають, що медіаграмотність є головним елементом інформаційної грамотності. Д. Бауден пропонує визнати медіаповідомлення як частину ширшого терміна інформації. Проводячи детальний огляд концепцій інформаційної грамотності та медіаграмотності, він виявив, що багато авторів у галузі інформаційної грамотності “пропонують вважати медіаграмотність складовою інформаційної грамотності” (Bawden, 2001).

У той час як ЮНЕСКО прагне просувати медіаграмотність й інформаційну грамотність у всьому світі, автори досліджень намагаються вирішити питання щодо різниці інформаційної грамотності та медіаграмотності в межах окремих галузей. Дж. Лау стверджує, що обидва концепти спрямовані на сприяння розвитку інформаційних навичок. Різниця між ними полягає в інформаційних об'єктах, на яких вони зосереджені, оскільки один концентрується на медіаповідомленнях, а інший зосереджується на інформації загалом (Лау, 2013). С. Карбо пропонує використовувати “медіаграмотність” як галузь для об'єднання багатьох різних компетенцій, необхідних у новому суспільстві. Інформаційна грамотність є ключовою в цій теоретичній конструкції, що включає медіа й інші грамотності як компоненти (Kurbanoglu, 2012).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Медіаграмотність й інформаційна грамотність уже протягом багатьох років є предметом наукового інтересу багатьох вітчизняних учених, які досліджували різні аспекти окресленої проблеми як в Україні (Л. Баженова, О. Бондаренко, Г. Боришполець, О. Волошенюк, Н. Габор, В. Іванов, Т. Іванова, С. Іць, С. Квіт, Л. Кульчицька, Л. Найдюнова, Б. Потятиник, Г. Почепцов, В. Різун, Г. Онкович та ін.), так і за кордоном, зокрема у США (П. Аудерхайд, Д. Консідайн, М. Керрі-Таш, Г. Феррінгтон, Д. Хілі, В. Кілпатрик, Д. Робінсон, К. Тайнер та ін.), Канаді (Н. Андерсен, К. Ворсноп, Б. Дункан, Г. Маклюен, О. Меллі, А. Карон, Д. Пандженте, Л. Розер та ін.), Великобританії (К. Базалгет, Д. Букінгем, Р. Волтінг, Д. Грехем, А. Керр, Р. Колінз, Л. Мастерман, Б. Мур, С. Лівінгстон, Е. Харт, А. Хокінгсон та ін.).

Мета дослідження – дослідити взаємозв'язок між інформаційною грамотністю та медіаграмотністю. Існує три конкуруючі погляди: 1) медіаграмотність й інформаційна грамотність в основному різняться; 2) медіаграмотність й інформаційна грамотність не є однаковими, але мають певні спільні риси; 3) медіаграмотність є лише підрозділом інформаційної грамотності. А також на основі емпіричних даних наукометричної бази Web of Science визначити, який із цих поглядів найбільше відповідає дійсності.

Методика дослідження. Ми порівняли медіаграмотність й інформаційну грамотність шляхом емпіричного вивчення декількох аспектів, включаючи закономірності розвитку, наукове походження, журнали, авторів, освітніх установ і предметних галузей. Ми використали базу даних Web of Science, яка включає близько 12 000 журналів, 150 000 матеріалів конференцій і понад 47 мільйонів документів з 250-ти галузей. Ця база є широко визнаною й авторитетною та знаходиться у вільному доступі. Щоб охопити максимальну кількість аспектів, ми вирішили використовувати всі типи документів з усіх трьох індексів та всіх років. Ми шукали базу даних за темою, а не за заголовком, оскільки перша є змістовнішою і не обмежується конкретними словами у заголовках. Ми розглянули ключові слова “інформаційна грамотність” і “медіаграмотність”, зібрали інформацію про певні дескриптори: 1) напрями; 2) роки опублікування статей, щоб побачити тенденцію; 3) задіяні предметні галузі; 4) журнали, в яких публікувалися статті; 5) країни походження; 6) авторів; 7) установи; 8) слова, вживані в заголовках документів.

Результати дослідження. Термін “інформація” відображено у 1 551 957 документах. Термін “медіа” відзначено у 912,069 позиціях, “грамотність” – у 25 706 позиціях (вона конкретніша у фокусі). Поєднання термінів “інформація” та “грамотність” – 4 803 позиції. Використовуючи лематизацію й обмеженіший пошук, виявили термін “інформаційна грамотність” у 1 501 позиціях.

Терміни “медіа” та “грамотність” відображено у 1468 позиціях, “медіаграмотність” – у 467 позиціях. З наведених прикладів помітно, що напрями, пов'язані з “інформацією”, мають більший обсяг, ніж напрями, пов'язані з “медіа”. Співвідношення становить близько 1,6 до 1. Між “інформаційною грамотністю” та “медіаграмотністю” співвідношення знайдених документів становить близько 3,2 до 1, що є значно більшим.

Характеристика інформаційної грамотності та медіаграмотності у розрізі дослідження. Інформаційна грамотність – це сфера, якій приділяється дедалі більше уваги в освітньому середовищі. До 1990-х років досліджень на цю тему була невелика кількість, до 1994 року вони становили лише 3,4% від загальної кількості документів. Дослідження в цій галузі почали повільно збільшуватися, і між 1995 і 2004 роками частка зросла до 22,4%. Цей інтерес продовжував зростати з 2005 року. Проблематика щодо інформаційної грамотності становила 73,8% документів у базі даних Web of Science.

Щодо предметних галузей статей з інформаційної грамотності, інформатика та бібліотекознавство є найпопулярнішими на рівні 54,2% (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Топ предметних галузей, в яких опубліковано статті,
присвячені медіаграмотності й інформаційній грамотності**

<i>Інформаційна грамотність</i>			<i>Медіаграмотність</i>		
рейтинг	Теми статей	N (%)	рейтинг	Теми статей	N (%)
1	Інформатика та бібліотекознавство	1,080 (54.2)	1	Освіта	182 (25.7)
2	Комп'ютерна наука	335 (16.8)	2	Комунікація	135 (19.1)
3	Освіта	221 (11.1)	3	Психологія	82 (11.6)
4	Медсестринство	51 (2.6)	4	Охорона навколишнього середовища	33 (4.7)
4	Техніка	42 (2.1)	4	Соціальні науки	33 (4.7)
6	Економіка бізнесу	30 (1.5)	6	Кіно, радіо, телебачення	27 (3.8)
6	Медична інформатика	27 (1.3)	6	Інформатика та бібліотекознавство	27 (3.8)
8	Послуги з охорони здоров'я	25 (1.3)	8	Комп'ютерна наука	24 (3.4)
9	Зв'язок	17 (0.9)	9	Педіатрія	20 (2.8)
10	Соціальні науки інші теми	14 (0.7)	10	Мовознавство	15 (2.1)
	Інші	149 (7.5)		Інші	130 (18.4)
	Всього	1,991 (100)		Всього	708 (100.1)

Дві тісно пов'язані галузі: інформатика (16,8%) та освіта (11,1%). Інші теми різняться, і кожна містить невеликий відсоток загального вмісту. Тож очевидно, що інформаційна грамотність досліджувалась у галузях інформатики та бібліотекознавства. Усі 13 кращих журналів, наведених у табл. 2, стосуються галузей бібліотекознавства й інформатики.

Таблиця 2

Топ журналів, що публікують статті з інформаційної грамотності та медіаграмотності

Інформаційна грамотність				Медіаграмотність			
P	Назва журналу	N	5 р. Імпакт фактор	P	Назва журналу	N	5-р. Імпакт фактор
1	Journal of Academic Librarianship	124	0.864	1	Comunicar	47	0.293
2	Portal Libraries and the Academy	67	---	2	American Behavioral Scientist	24	0.946
3	College Research Libraries	63	---	3	Journal of Communication	15	3.627
4	Reference User Services Quarterly	42	---	4	Journal of Adolescent Adult Literacy	14	---
4	Journal of Librarianship and Information Science	40	0.602	4	Journal of Popular Film and Television	9	---
6	Library Trends	40	0.344	6	Health Communication	7	1.744
6	Electronic Library	39	0.642	6	Journal of Adolescent Health	7	3.849
8	Libri	37	0.356	8	Journal of Broadcasting and Electronic Media	7	1.058
9	Information Research An International Electronic Journal	35	---	9	Pediatrics	6	---
10	Journal of Documentation	34	1.333	10	Journal of Health Communication	5	2.307
11	Health Information and Libraries Journal	29	1.230	11	Journal of School Health	5	2.014
12	Program Electronic Library and Information Systems	29	---	12	Journalism and Mass Communication Quarterly	5	0.691
13	Library Information Science Research	27	---	13	Media Psychology	5	1.856
				4	Procedia Social and Behavioral Sciences	5	---

У табл. 3 наведено 24 найкращих авторів у галузі інформаційної грамотності. Хайді Жульєн, Марія Пінто та Крістін Брюс – у трійці найкращих авторів у цьому списку.

Таблиця 3

Топ авторів статей, присвячених темам інформаційної грамотності та медіаграмотності

Інформаційна грамотність			Медіаграмотність		
рейтинг	Автор	рейтинг	Автор	рейтинг	Автор
1	Julien, H.	23	1	Primack, BA.	12
2	Pinto, M.	16	2	Austin, EW.	11
3	Bruce, C.	14	2	Hobbs, R.	11
4	Lloyd, A.	12	4	Pinkleton, BE.	7
5	Badke, W.	9	5	Wade, TD.	5

Продовження табл.3

Інформаційна грамотність			Медіаграмотність		
рейтинг	Автор	рейтинг	Автор	рейтинг	Автор
5	Fourie, I.	9	5	Wilksch, SM.	5
5	Majid, S.	9	7	Brown, JD.	4
8	Oakleaf, M.	8	7	Cohen, M.	4
9	Arg, L.	7	7	Fine, MJ.	4
9	Crawford, J.	7	7	Land, SR.	4
9	Foo, S.	7	7	Potter, WJ.	4
9	Koltay, T	7	12	Chen, YC.	3
9	Kwon, N.	7	12	Christ, WG.	3
9	Millet, MS.	7	12	Gold, MA.	3
9	Mokhtar, IA.	7	12	Greene, K.	3
9	Walter, S.	7	12	Kesten, A.	3
17	Bawden, D.	6	12	Kupersmidt, JB.	3
17	Gross, M.	6	12	Livingstone, S.	3
17	Limberg, L.	6	12	Page, RM.	3
17	Sales, D.	6	12	Raich, RM.	3
17	Saunders, L.	6	12	Scull, TM.	3
17	Sundin, O.	6	12	Strasburger, VC.	3
17	Webber, S.	6	12	Trier, J.	3
17	Woodard, BS.	6	12	Tyner, K.	3

Табл. 4 містить перелік найкращих установ, що досліджують інформаційну грамотність. Очолують цей список дослідники з Альбертського й Іллінойського університетів. З-поміж 18-ти проаналізованих установ: 9 – із США, а решта – з 6-ти інших країн. Як і очікувалося, США склали найбільшу частку статей щодо інформаційної грамотності – 40,6%. Англія (7,7%) й Австралія (6,9 %) посідають друге та третє місця відповідно, далі йдуть Канада (5,3%) та Китай (4,7 %). Серед 17-ти країн, які зараз досліджують інформаційну грамотність, більшість розташована у Північній Америці, Європі та Східній Азії.

Таблиця 4

Топ закладів освіти, що проводять дослідження щодо інформаційної грамотності та медіаграмотності

Інформаційна грамотність				Медіаграмотність			
P	Заклад освіти	N	Шанхайський рейтинг	P	Заклад освіти	N	Шанхайський рейтинг
1	Альбертський університет (University of Alberta)	23	101-150	1	Університет Каліфорнії (University of California system)	17	3
2	Іллінойський університет (University of Illinois system)	22	25	2	Державний університет Вашингтона (Washington State University)	15	201-300

Продовження табл.4

Інформаційна грамотність				Медіаграмотність			
3	Індіанський Університет (Indiana University)	21	85	3	Університет Пітсбурга (University of Pittsburgh)	12	61
4	Університет Гренади (University of Granada)	20	301-400	4	Темпльський університет (Temple University)	9	301-400
5	Міський університет Нью- Йорка (City University of New York system)	19	301-400	4	Університет Лондона (University of London)	9	201-300
5	Технологічний університет Квінсленда (Queensland University of Technology)	19	---	6	Університет Північної Кароліни (University of North Carolina)	8	43
5	Університет Шеффілда (University of Sheffield)	19	101-150	6	Техаський університет (University of Texas)	8	36
8	Університет Чарльза Стюарта (Charles Stuart University)	17	---	6	Університет Торонто (University of Toronto)	8	28
8	Каліфорнійський університет (University of California system)	17	3	9	Автономний університет Барселони Autonomous University of Barcelona)	7	201-300
10	Університет штату Вашингтон (Washington State University)	15	201-300	9	Університет Фліндерса в Південній Австралії (Flinders University of South Australia)	7	301-400
10	Університет штату Пенсильванія (Pennsylvania State University)	15	54	9	Гарвардський університет (Harvard University)	7	1
10	Технологічний університет Наньянг (Nanyang Technological University)	15	201-300	9	Висконсінський університет (University of Wisconsin system)	7	19
10	Вікторіанський університет Веллінгтона (Victoria University of Wellington)	15	401-500	13	Університет штату Арізона (Arizona State University)	6	79

Продовження табл.4

Інформаційна грамотність				Медіаграмотність			
14	Університет Преторії (University of Pretoria)	14	---	13	Пенсильванський державний університет (Pennsylvania State University)	6	54
15	Університет Лафборо (Loughborough University)	13	---	13	Ратгерський університет (Rutgers State University)	6	61
15	Університет штату Огайо (Ohio State University)	13	65	16	Університет Бригам Янг (Brigham Young University)	5	301-400
15	Університет штату Нью-Йорк (State University of New York system)	13	201-300	16	Сіднейський університет (University of Sydney)	5	97
18	Сиракузький університет (Syracuse University)	12	301-400	16	Вашингтонський університет (University of Washington)	5	16

Використання певних слів у заголовках документа уможливило виявлення осередків досліджень з інформаційної грамотності. Підраховуючи слова, що з'явилися у всіх статтях, ми виявили, що "інформація" (N = 1173) та "грамотність / грамотності" (N = 937) були першими двома словами. Решта часто вживаних слів допомагають висвітлити фокус досліджень щодо інформаційної грамотності.

З табл. 5 помітно, що є три групи слів. Перша група пов'язана з бібліотекознавством (наприклад, бібліотека та бібліотекар), друга група – з освітою (студент, навчання, освіта, викладання, університет тощо), третя група – з технологіями (онлайн, веб, цифрові технології, Інтернет). Варто зазначити, що в цьому списку немає слова "медіа".

Таблиця 5

Топ головних слів у статтях, присвячених проблемам інформаційної грамотності та медіаграмотності

Інформаційна грамотність			Медіаграмотність		
рейтинг	Слово	N	рейтинг	Слово	N
1	Інформація	1,173	1	ЗМІ	346
2	Грамотність	937	2	Грамотність	255
3	Бібліотека / бібліотеки	248	3	Освіта	70
3	Студент (и)	248	4	Підліток	46
5	Вивчення	189	5	Дитина / діти	34
6	Освіта	149	6	Навчання / навчання???	31
7	Навички	118	7	Школа (и)	29
8	Викладання	107	8	Телебачення	27
9	Інструкція	106	9	Програма (и)	25
9	Навчання	106	10	Використання	24
11	На основі	101	11	Ефект (и)	23

Продовження табл.5

Інформаційна грамотність			Медіаграмотність		
рейтинг	Слово	N	рейтинг	Слово	N
12	Університет / університети	88	11	Нові	23
12	Дослідження	88	13	Інформація	22
14	Школа (и)	76	14	Вчителі	21
15	Бібліотекар (и)	73	15	Палити	20
16	Оцінка (и)	72	15	Студенти	20
17	Практика (и)	72	17	Зв'язок (и)	19
18	Інтернет	70	18	Цифровий	18
19	Веб	69	18	Втручання (и)	18
20	Академічний	66	20	На основі	17
21	Технологія / технології	62	20	Харчування	17
22	Використання	60	22	Культура	16
23	Підхід (підходи)	56	22	Навчальна програма	16
24	Здоров'я	55	22	Розробка (и)	16
24	Бакалаврат (и)	55	25	Реклама	15
26	Вчителі	52	25	Дівчата	15
26	Навчальна програма	52	25	Навчання	15
28	Наука (и)	51	25	Соціальна	15
29	Розвиток	50	25	Навчання	15
30	Модель (і)	49	25	Молодь (и)????	15
30	Використання	49	31	Аналіз	13
32	Цифровий	48	31	Тіло	13
33	Коледж (и)	47	31	Оцінка	13
33	Курс (и)	47	31	Новини	13
35	Кейс	45	31	Профілактика	13
36	Вища	42	31	Дослідження	13
37	Факультет	41	31	Ризик (и)	13
39	Докази	39	31	Роль	13
39	Інтернет	39	39	Підхід (підходи)	12
			39	Інтернет	12
			39	Навички	12

Концепція медіаграмотності почала розглядатися в документах у базі даних Web of Science, починаючи з 1995 року, і цей рівень зосередженості постійно зростає. До 1995 року її частка в базі даних становила лише 3%, але цей відсоток зріс до 26,2 % між 1995 і 2004 роками. Зацікавленість у медіаграмотності продовжує стрімко зростати протягом останнього десятиріччя: в 2005 році – 70,9% від загальної кількості документів.

Щодо медіаграмотності, то важко відзначити одну домінуючу галузь. Перші три напрями досліджень – освіта (25,7%), комунікації (19,1 %) та психологія (11,6 %). Інші галузі, як показано в табл. 1, містять інші суспільні науки, охорону здоров'я та інформацію, бібліотекознавство. У табл. 2 наведено журнали, де публікуються статті з медіаграмотності. “Comunicar” – основний журнал (N = 47), за ним – “American behavioral scientist” (N = 24). Для решти журналів є два основних напрями – комунікації та здоров'я. Існують також декілька “гібридних” журналів – у межах обох цих напрямів, такі як “Health communication” та “Journal of health communication”.

Основні автори, які пишуть про медіаграмотність, – Брайан Прима,к, Рене Гоббс та Еріка Остін. Що стосується інститутів, найбільш пов'язаних із медіаграмотністю, цей список очолює Каліфорнійський університет, тоді як Вашингтонський державний університет посідає друге місце. Як помітно з табл. 4, з-поміж 19-ти установ – 14 з них із США. Решта установ з Австралії, Англії, Канади та Іспанії. За походженням документів США посідають перше місце з часткою 51,8%. Англії належить друге місце, але її частка становить 5,8%. Канада, Іспанія та Австралія також розташовані у верхній частині списку. Країни Північної Америки та Європи є домінувальними.

Слова у заголовках, що стосуються медіаграмотності, наведено в табл. 5. Слова “медіа” та “грамотність” – на першому та другому місцях, відповідно 346 та 255 вживань. Виділено три групи слів: перша група пов'язана з освітою (наприклад, освіта, школа, вчитель, студент чи навчальний план), друга група слів стосується комунікацій (наприклад, телебачення, ефект, спілкування, реклама, новини або Інтернет), третя група пов'язана зі здоров'ям (наприклад, куріння, прийом їжі, профілактика, втручання чи ризик). Тут ми також бачимо наявність слова “інформація”.

Подібності та відмінності. Порівняємо інформаційну і медіаграмотність з точки зору шести аспектів.

Перший аспект – схожі закономірності розвитку. Дві концепції в останні роки розвивалися досить швидко. Це прискорення є найбільш очевидним у 2000-х, особливо з 2005 року. У США, Англії, Австралії, Канаді, Іспанії, Китаї та Південній Африці приділяється особлива увага дослідженню як інформаційної, так і медіаграмотності.

Другий аспект – їхнє інше наукове коріння. У той час як інформаційна грамотність виникла з бібліотекознавства та інформатики, медіаграмотність походить із засобів масової інформації, освіти й суспільних наук. Три найкращі журнали, що випускають статті щодо проблем інформаційної грамотності, – це бібліотечні журнали, тоді як журнали, що публікують статті з медіаграмотності, – це журнали комунікацій та суспільних наук. Журнали, пов'язані з медіаграмотністю зазвичай мають вищі чинники впливу, тоді як бібліотечні журнали або є виданнями, що не стосуються соціальних наук, або мають менші фактори впливу (табл. 2).

Третій аспект – відмінність учасників й установ. У табл. 3 із 48-ми авторів, представлених в обох списках, лише один згадується в обох полях. Перші три автори у кожному списку взагалі не відображаються в іншому списку. Цей рівень розбіжності є показником того, що ці два поля досліджуються двома абсолютно різними групами дослідників. Наукові установи (табл. 4) по суті підтверджують цей висновок. З-поміж 37-ми університетів, перерахованих в обох списках, більшість не перетинаються. З-поміж 18-ти університетів, пов'язаних з медіаграмотністю, 12 займають місця з-поміж 100 найкращих у Шанхайському рейтингу світових університетів. З-поміж 18-ти університетів, пов'язаних з інформаційною грамотністю, відповідна кількість таких лише 5.

Четвертий аспект – їхня предметна галузь. Освіта – це спільний зв'язок між двома напрямками (табл. 5). Ця галузь є основою для інтеграції та співпраці, але кожен напрям також має свій акцент, як помітно з основних заголовків. Насправді вони також різняться за цілями вивчення. Об'єктами, що цікавлять науковців, які досліджують проблеми інформаційної грамотності, є переважно рецензовані публікації. Щодо проблем медіаграмотності увага приділяється засобам масової інформації та медіаповідомленням. Останніми роками основна увага зосереджена на мультимедійних матеріалах, інформаційних і комунікаційних технологіях. Існує також перетин цих двох напрямів з погляду предметної галузі. Обидві концепції грамотності спрямовують користувачів на задоволення їхніх інформаційних потреб шляхом пошуку, оцінювання, використання засобів масової інформації. Одна концепція більше стосується навичок дослідження, інша – пов'язана з критичним аналізом засобів масової інформації (Hobbs, 2010; Lau, 2013).

П'ятий аспект – їхні відмінності в аналітичному підході. Інформаційна грамотність зосереджується на аналізі інформації (Lau, 2013), загалом на текстовому аналізі. Ця концепція пов'язана з критичним оцінюванням якості інформації, пов'язаної з дослідженнями, але не вивчає інформаційну аудиторію та інформаційні ефекти (Lau, 2013). На противагу цьому медіаграмотність має наукове коріння в медіазнавстві та суспільних науках. Вона стосується ключових аспектів медіа, таких як медіаповідомлення, медіаіндустрія, медіааудиторія та медіаефекти (Martens, 2010). Таким чином, медіаграмотність застосовує аналітичні підходи.

Шостий аспект – їхні цілі. Інформаційна і медіаграмотність мають однакову мету – навчити людей отримувати доступ, розуміти, оцінювати, спілкуватися, використовувати, створювати медіаповідомлення й інформацію. Обидва напрями підкреслюють важливість етичного використання інформації, критичного аналізу вмісту, використання мультимедійних платформ та отримання знань. Виклики суспільства спонукають інформаційну грамотність до розширення своєї функції щодо формування громадянської позиції, вирішення значення відповідної інформації в комерційному світі, яким керує економіка знань (Bawden, 2001). Науковці з питань медіаграмотності також пропонують, щоб медіаграмотність сприяла демократії, економіці знань та навчанню протягом усього життя (Лівінгстон та ін., 2005).

Висновки й перспективи подальших розвідок. Емпіричні результати дослідження бази даних Web of Science показують, що між концепціями інформаційної й медіаграмотності є більше відмінностей, ніж подібностей. Інформаційна грамотність є більш загальною галуззю, ніж медіаграмотність. Вона має чітку, але вузьку спрямованість на бібліотекознавство та технології. З іншого боку, медіаграмотність має ширший обсяг і більше пов'язана із комунікаціями, проблемами, що стосуються здоров'я, дозвілля та культури. Зрозуміло, що ці сфери певною мірою перетинаються, але медіаграмотність не є підрозділом інформаційної грамотності, а інформаційна грамотність також не є підкатегорією медіаграмотності.

Ці дві сфери походять з різних наукових традицій, вивчають різні проблеми та відіграють різні ролі у процесі навчання людей та підвищення рівня грамотності. Інформаційна грамотність більше пов'язана зі зберіганням, обробленням і використанням інформації, тоді як медіаграмотність більше стосується медіаконтенту, медіаіндустрії та соціальних ефектів. Однак, незважаючи на свої відмінності, вони мають низку спільних проблем. Інформаційна й медіаграмотність поділяють спільні цілі та напрями. Вони перетинаються в межах основних навичок, що прагнуть розвивати. Метою і інформаційної, і медіаграмотності є розвиток у людей навичок сприйняття обґрунтованих суджень щодо використання інформації в епоху цифрових технологій. Ці два напрями пов'язані та взаємодоповнюють один одного.

У сучасному світі розвиток інформаційної грамотності або тільки медіаграмотності не є достатнім для того, щоб забезпечити людям можливість взаємодіяти з величезним обсягом медіаповідомлень та великою кількістю інформаційних платформ. На нашу думку, потрібно об'єднати ці дві сфери для розроблення загального комплексу медіаграмотності та інформаційної грамотності, необхідних у нових технологічних умовах.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні шляхів розвитку інформаційної грамотності та медіаграмотності у США, Великобританії, Австралії та Канаді, оскільки за результатами нашого емпіричного дослідження саме ці країни є найбільш розвиненими у цих наукових напрямках.

ЛІТЕРАТУРА

- Балик, Н. Р. Організація особистого освітнього простору засобами Інтернет офісу Google. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*, 9. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2010_9_15
- Андрущенко, В., & Передборська, І. (Ред.). (2009). *Філософія освіти*. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова.

- Abid, A. (2004). *Information Literacy for Lifelong Learning*. Paris: UNESCO. Retrieved from <https://archive.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf>
- Bawden, D. (2001). Information and Digital Literacies: A Review of Concepts. *Journal of Documentation*, 57(2), 218-259. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000007083>
- Hobbs, R. (2010). *Copyright Clarity: How Fair Use Supports Digital Learning*. Beverly Hills: Corwin/Sage. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/compstud.39.1.0123?seq=1>
- Kurbanoglu, S. (2012). *An Analysis of Concept of Information Literacy*. Retrieved from <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2012/mil/Kurbanoglu.pdf>
- Lau, J. (2013). Conceptual Relationship of Information Literacy and Media Literacy. In *Conceptual Relationship of Information Literacy and Media Literacy* (pp. 76-91). Retrieved from http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/wsis/WSIS_10_Event/WSIS_-_Series_of_research_papers_-_Conceptual_Relationship_between_Information_Literacy_and_Media_Literacy.pdf
- Livingstone, S. (2005). People living in the new media age: rethinking 'audiences' and 'users'. In *Oxford Internet Institute/MIT Workshop: New Approaches to Research on the Social Implications of Emerging Technologies* (pp. 86-91). Retrieved from <http://www.lse.ac.uk/media@lse/WhosWho/AcademicStaff/SoniaLivingstone/pdf/WP29-FINAL.pdf>
- McClure, L. J. (1994). *Network Literacy: A Role for Libraries, Information Technology and Libraries*. Retrieved from <https://www.questia.com/library/journal/1G1-15570508/network-literacy-a-role-for-libraries>
- Martens, H. (2010). Evaluating Media Literacy Education: Concepts, Theories and Future Directions. *Journal of media literacy education*, 2. Retrieved from <https://digitalcommons.uri.edu/jmle/vol2/iss1/1/>
- The Media and Information Literacy Curriculum for teachers*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>
- UNESCO. (2012). *Media and Information Literacy. Communication and information*. Retrieved from www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept

REFERENCES

- Balyk, N. R. (2010). Organizing personal learning environment with Google Internet office. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 2: Kompiuterno-orientovani systemy navchannya*, 9, 102-105. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_2_2010_9_15
- Peredborskaya, I., Andrushchenko, V. (Ed). (2009). *Philosophy of Education*. Kiev: Publishing House of NP Drahomanov.
- Abid, A. (2004). *Information Literacy for Lifelong Learning*. Paris: UNESCO. Retrieved from <https://archive.ifla.org/IV/ifla70/papers/116e-Abid.pdf>
- Bawden, D. (2001). Information and Digital Literacies: A Review of Concepts. *Journal of Documentation*, 57(2), 218-259. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000007083>
- Hobbs, R. (2010). *Copyright Clarity: How Fair Use Supports Digital Learning*. Beverly Hills: Corwin/Sage. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/compstud.39.1.0123?seq=1>
- Kurbanoglu, S. (2012). *An Analysis of Concept of Information Literacy*. Retrieved from <http://www.ifapcom.ru/files/News/Images/2012/mil/Kurbanoglu.pdf>
- Lau, J. (2013). Conceptual Relationship of Information Literacy and Media Literacy. In *Conceptual Relationship of Information Literacy and Media Literacy* (pp. 76-91). Retrieved from http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/wsis/WSIS_10_Event/WSIS_-_Series_of_research_papers_-_Conceptual_Relationship_between_Information_Literacy_and_Media_Literacy.pdf

- Livingstone, S. (2005). People living in the new media age: rethinking 'audiences' and 'users'. In Oxford Internet Institute/MIT Workshop: New Approaches to Research on the Social Implications of Emerging Technologies (pp. 86–91). Retrieved from <http://www.lse.ac.uk/media@lse/WhosWho/AcademicStaff/SoniaLivingstone/pdf/WP29-FINAL.pdf>
- McClure, L. J. (1994). Network Literacy: A Role for Libraries, Information Technology and Libraries. Retrieved from <https://www.questia.com/library/journal/1G1-15570508/network-literacy-a-role-for-libraries>
- Martens, H. (2010). Evaluating Media Literacy Education: Concepts, Theories and Future Directions. *Journal of media literacy education*, 2. Retrieved from <https://digitalcommons.uri.edu/jmle/vol2/iss1/1/>
- The Media and Information Literacy Curriculum for teachers. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>
- UNESCO. (2012). Media and Information Literacy. Communication and information. Retrieved from www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept